

Tizedik fejezet: A távírda és a posta már együtt költözik a Szügyi utcai szögletsházba

Balassagyarmaton úgy a postai, mint a távírdai hétköznapi forgalom egyre emelkedett. 1895-ben a Magyar Királyi Posta- és Távírda Igazgatóság a forgalomhoz képest már szűknek találta az akkori helyiségeket a Kossuth Lajos utcában. Azt tervezték, hogy Hirschfeld Zsigmond Szügyi (ma: Kossuth Lajos) utcai házát alakítják át az említett hivatal részére, de a városi előjáróság hivatalos nyilatkozatában kijelentette, hogy a hely igen távol esik az itteni kereskedelem gócpontjától, valamint a postát és távírdát igénybevevő többi közönség nagyobb részének lakóhelyétől is.¹ A forgalom azonban tovább növekedett, így ősszel fölmerült, hogy talán a Kossuth Lajos utcai háztulajdonosnak kellene bizonyos összeget befektetnie a bővítésbe. *A balassa-gyarmati Posta- és távírdahivatal forgalmának óriási mérvben való növekvése folytán a jelenlegi hivatali helyiségek mindinkább elégtelenek lévén, [...] az volna kívánatos, hogy a háztulajdonos a szükségessé vált pótépitkezésre szánja el magát; [...] építesse emeletessé a kérdéses házat, remélvén, hogy a kincstár viszont a saját jól felfogott érdekéből, az ilykép alkalmassá tett helyiségekért a bérösszeg maximumát megadni kész leend.*² Az ezt követő években nem történt emeletráépítés. Feltételezhető, hogy a tulajdonos csak ezután épített emeletet földszintes házára.

A balassagyarmati posta és távírda elhelyezése csak 1897 közepén oldódott meg, amikor: [...] a Szügyi és Deák Ferenc-utczai szögletsházba költözött át.³ A hírlapok így tájékoztattak a költözésről: *A régóta szűknek bizonyult Kossuth-utczai postahivatal [...] megvált alkalmatlan helyiségeitől s a Szügyi és Deák-utczák sarkán épült új, tágas helyiségbe költözött át.*⁴ A telek, amelyen a szögletsház volt abban az időben, a Deák Ferenc utca felé szomszédos volt a polgári iskola telkével, azzal a telekkel, amelyre később megépítették a *b.gyarmati főgymnasium épületét, mely a polgári iskolából alakítottatott át, [...]*⁵ Őszre a távíróvonalakat is átépítették. A képviselőtestületi jegyzőkönyv meg is örökítette az eseményt: *Elnök főbíró előterjeszti, hogy az új postai helyiségekből a távírdai vonalak rendezése befejeztetett. Tudomásul vétetett az ügyiratok levéltárba helyezendő el.*⁶

¹ NLHH, 1895. 10. szám

² NLHH, 1895. 36. szám

³ NLHH, 1897. 27. szám

⁴ Nógrád-Honti Ellenzék, (továbbiakban NHE) 1897. 26. szám

⁵ NLHH, 1903. 48. szám

⁶ NML, 1897. V. 71. 1. 257. o.

A közgyűlésben felvett jegyzőkönyv szerinti távírdai vonalak rendezése azt is jelentette, hogy a szöglet házra egy *traverzes tetőtartó* épült. Az épületen, a kép jobb oldalán, a fa lombozatának takarásában látható a *traverzes tetőtartó*.⁷ Nem volt szerencsés ide helyezni a posta és távírda hivatalt, hiszen itt annak az épületnek (Alk Ádám háza) a közvetlen szomszédságába került, amelyben a legelső távírdát elhelyezték 1866-ban. A távírda felügyelőség már akkor kifogásolta, hogy a távírda hivatal (az első) a várostól messze esik, s már akkor kérte alkalmasabb helyiség biztosítását.⁸

Ebben az időben a városon kívüli állami távíróvezetékek az aszódi, losonci, ipolysági vasútvonalak melletti távíróvonalakon működtek. A költözés idejében ezek a távíróvezetékek a vasútállomástól – a városunkon belüli távírdai vezetékekkel együtt – a szöglet házig a távírdai vonalak rendezése során épültek meg. A távíróvezetékek a vasútállomás felől a Szügyi utcában a páratlan oldalon távíró oszlopokon érkeztek.

A városon belüli távíróvezetékek a gyalogjáró melletti távíróoszlopokon *egyenes* és *meghajlított tartóvasakon*, *porcelán elszigetelőkön* épültek ki a Kossuth Lajos utcában és a Fő utcában (ma: Rákóczi fejedelem út). A képek középpontjában a távíróvezetékeket tartó oszlopok, csúcsain *egyenes tartóvasakon*, alattuk *meghajlított tartóvasakon*, *porcelán elszigetelőkön* láthatók a távíróvezetékek.⁹ Később épültek az épületek falába erősített ötágú laposvas és hatágú szögvas fali tartók, rajtuk a *porcelán elszigetelőekkel*, vezetékekkel.

⁷ Madách Imre Városi Könyvtár Helytörténeti Gyűjtemény. Képeslapok kl. 138.

⁸ NML, 1897. V. 41. 5. 37. o.

⁹ Fotó: Balassagyarmat Club

A vasútépítések kezdetétől együtt épült a vasútvonal mellett a vasúti és az állami távíróvonal. Ez az akkor kiadott rendelet értelmében alakult így az évek során. A vezetékek szépen szaporodtak. Városunk vasútállomására is együtt futottak be a távíró, majd később a távbeszélő vonalak.

Elsők között kell említeni a vonat előtt haladó hírvivőt. Később, a távírók üzembe helyezésével megvalósult a két állomás közötti engedélykérés. A vasútak nemcsak távíró berendezéseket, hanem betűnyomtatókat is alkalmaztak, felismerve nagy hasznosságukat. Ezek a gépek azonban nem, vagy csak igen későn kerültek a magyar vasútakhoz. Így nem került alkalmazásra [...] az 1856-ban feltalált Hughes-féle betűnyomó távírógép sem. [...] A földvisszatérős távíróvonalakat még az 50-es években [1950-es] is alkalmazták a MÁV-nál. Egy-egy oszlopsoron már 15-20 szál vezeték is található volt, így célszerűnek látszott a vasút másik oldalán új oszlopsort építeni. Ez utóbbi lett a távbeszélő oszlopsor. A vasútnak, de a postának is ezek az oszlopsorok alkották a távközlés főbb irányait. A távbeszélő és a távíró oszlopsorok postai fenntartásban voltak, melyeket 1958-62 között vett át a MÁV a postától – saját fenntartásba.¹⁰

A vasútállomásokon a Morse-távírók mellett 1938-ban kezdték alkalmazni a lapra író gépeket. 1964-ben szüntették meg a Morse-távírókat. A balassagyarmati vasútállomáson *az elavult Morse-távírdát leszerelése után csupán telefonösszeköttetés maradt. 1965-ben szerelték fel a Siemens-betűnyomó távgépíró.¹¹* Vasútállomásunknak csak egyetlen vezetékes távíró összeköttetése maradt a vasúti igazgatással, amely már Siemens lapra író készülékkel működött.

A vármegye azon településeinek közönsége, ahol nem volt távírda és vasútállomás, a távirat feladására kénytelen volt a legközelebbi távírdát felkeresni. A főúttól, vasúttól távol eső településekhez távíróvonal kiépítése kilátástalannak látszott 1899-ben vármegyénk Nézsa és Keszeg községébe, itt azonban a földesurak összefogtak, és a váci távírdába 7000 forintért 17 kilométer telefonvonalat építettek ki így az illető tisztviselő egy telefonkészüléken kényelmesen mondhatta be és fogadhatta a táviratokat. A telefonvonal csak a tulajdonosok távíró forgalmára volt engedélyezve, de később bizonyára az illető két község részére is állandó összeköttetést közvetített.¹²

Voltak olyan vonalak, ahol csak vasúti összeköttetések álltak rendelkezésre, a postai táviratok továbbítására is. A kereskedelemügyi m. kir. miniszter 1897-ben városunk vonzaskörzetében lévő Guta, Nógrád Kövesd, Becske, Nándor, Mohora, Szűgy, Trázs, Szécsény, Ludány, Szakáll, Litke, Tarnócz és Rapp helyi érdekű vasútállomásain működő vasúti távírókat felhatalmazta állami és magántáviratok kezelésére.¹³ Ezenkívül ezekről a településekről nem kellett a távirat szövegét eljuttatni levél formában a legközelebbi távírdába. Ez 1940-ig működött így.

Pestről a távírón rossz, de a városnak kellemes hírek is érkeztek, az esemény megtörténtehez képest szinte azonnal. Az őszi országgyűlésből 1899. október 20-án a jegyzőkönyv fontos, várt táviratot rögzít: *Gróf Forgách Antal urtól a kerület képviselőitől azon távirati értesítést nyerte, hogy a főgymnáziumra vonatkozó kiadások az országos költségvetés során előirányozva lettek, s így annak az állam általi befizetése biztosítva van.* A tavaszi országgyűlésből pedig 1900. március 28-án a jegyzőkönyv ezt az örömteli táviratot és választ rögzíti: *[...] a b.gyarmati főgymnázium első évi költségvetése az országgyűlés által megszavazva lett, mely alakalommal Széll Kálmán miniszterelnöknek, dr. Vlassits Gyula közoktatásügyi miniszternek, d. Zsilinszky Ernő miniszteri cz. tanácsosnak hálás üdvözlő távirat küldetett. [...] dr. Vlassits Gyula közokt. ügyi miniszter Ur köszönő megleghangú sürgönyválaszt küldött.¹⁴* Az akkori elöljáróság az elkövetkező években a távíró már üdvözlő távirat küldésére is használta: *... gr. Dégenfeld Lajos főispán urhoz névünnepe alkalmából a közönség nevében üdvözlő táviratot menesztett. S természetesen a város részéről felmerült költséget elfogadták: ... az ekként felmerült 1 ft. 24 kr. távirtdai költség elfogadtatik.¹⁵*

¹⁰ Híradástechnika, 1989. 7. szám

¹¹ Vojtkó István: Balassagyarmat vasúti csomópont 1890-1966 vendégkönyv. 1966. 33., 38. o. Vojtkó István (1939–2004): helytörténész.

¹² NHE, 1899. 17. szám

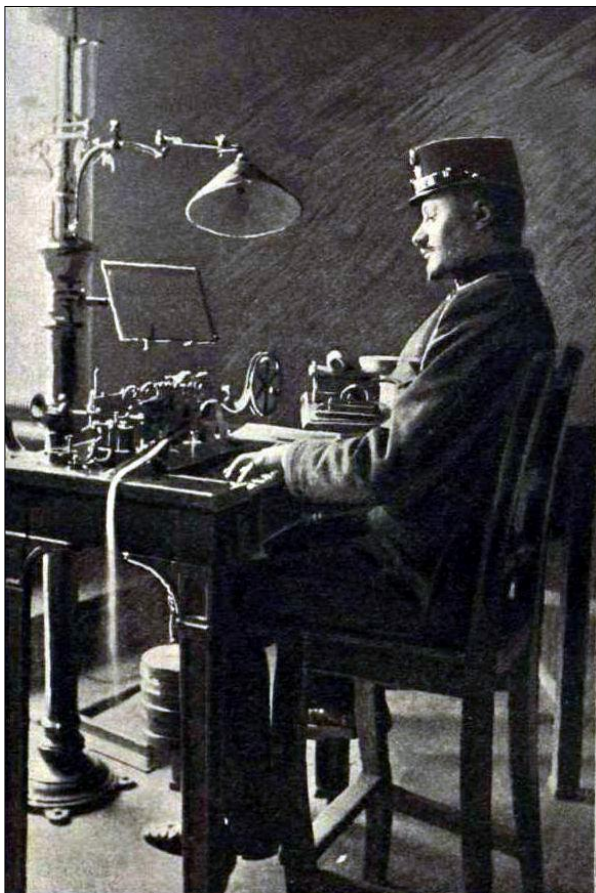
¹³ NLHH, 1897. 14. sz.

¹⁴ NML, 1900. V. 71. 1. 491. o.

¹⁵ NML, 1900. V. 41. 6. 462. o.

A távíró forgalom növekedésével a Morse-rendszerű gépeket folyamatosan Hughes-rendszerű gépekre cserélték le.

A korabeli újságból tudjuk meg betűíró gép kezelésének folyamatát: *A hivatalnok oly magas széken ül, hogy lábai nem érhetik a földet. Ennek azért kell így lenni, hogy a GO—70 kgnyi súlyt, mely a gépezetet mozgatja, nagyobb erőfejlesztéssel legyen képes, a jobb lába alatt levő lábitó segítségével felhúzni akkor, ha a gép csengetője arra figyelmezteti. E gépnek akkor is járnia kell, mikor a táviratot továbbítja. A továbbítandó táviratok a gép fölötti állványon nyugszanak. A tisztviselő a zongorához hasonló billentyűzeten előre betanult fogásokkal veti a drótra az egyes betűket, kezéjársát azonban nem kísérfeti figyelemmel, mert szeme a táviraton függ, s csak időnként vethet egy-egy pillantást a gépből kifutó papírszalagra, mely a távirat továbbított másodlatát tartalmazza. E futó papírszalag az ő ellenőrzője. Erről látja, hogy a táviratok továbbítása úgy történt-e, a mint ő akarta. A távirat továbbítása közben gépét — mely 5 percenként lejár — minden egyes esetben 13 lábnyomintással felhúzza. Ha ezt csak akkor teszi, mikor arra éppen szüksége van, egy óra alatt körülbelül 15-szor kell a lábitót lenyomnia s a 60 kilogrammnyi súlyt felhúznia. Minthogy azonban agya az olvasással és munkája ellenőrzésével van elfoglalva, öntudatlanul is mindegyre nyomkodja lábitóját, mint a takács a szővőszéket s így szellemileg és testileg is teljesen kimerül, mire a 8 órai munka után leteszi irónját.*¹⁶

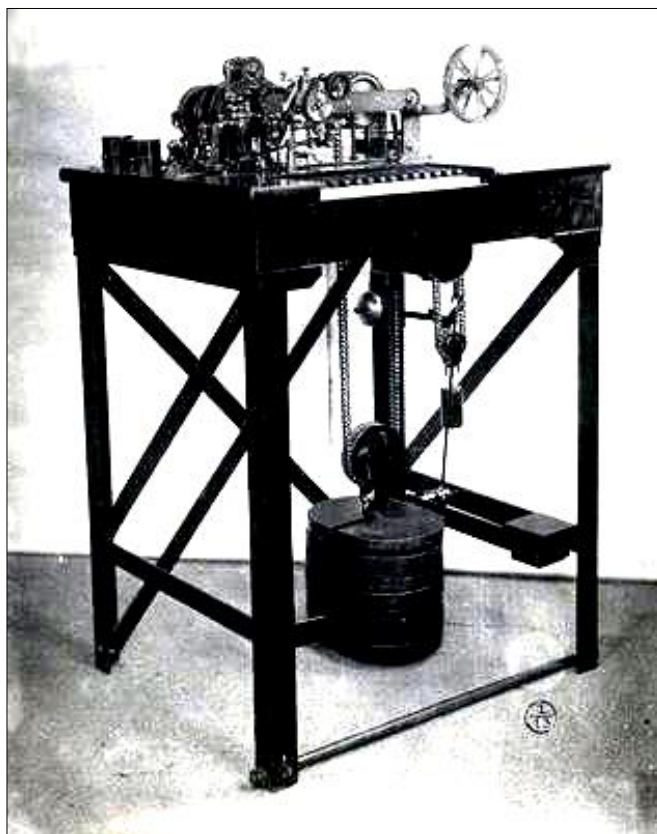
A betűíró Hughes-gépek a második világháborúig használatban voltak.¹⁷ Az 1880-as években Magyarországon a következő városokban működtek az erősebb forgalmú vonalakon betűíró gépek: Budapesten húsz; Eszéken, Pozsonyban és Temesváron kettő-kettő; Debrecenben, Kassán, Kolozsváron, Pécsen, Szegeden egy-egy gép. A betűíró gépek könnyen meghibásodtak, a hiba megtalálása, javítása sok időt igényelt, ezért gyors cserére

mintegy 30 db gép állt készenlétben. Ekkoriban egy új betűíró gép ára 700 forint volt.

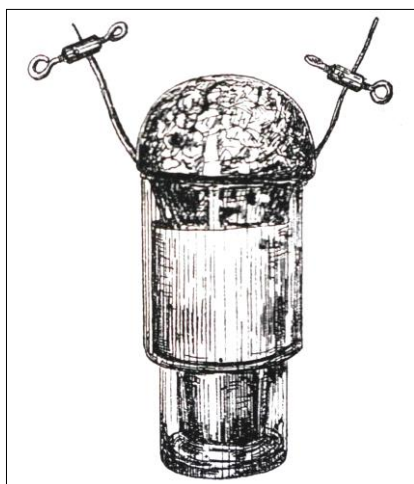
¹⁶ VU, 1897. 4. szám

¹⁷ Fotó: Telefónia Múzeum, Budapest.

A távíró tisztet érő fizikai igénybevétel nagy volt. A Morse-gépek keskeny papírszalagjának domborított (később kék színű jelei) a szemet, a betűíró gép hatvan kilogrammnyi ún. lábítója pedig – melyet egy óra alatt közel tizenötször kellett lenyomni és felhúzni – a lábat tették tönkre. Ezen kívül: [...] megviseli a jobb kezét, különösen pedig a három első ujját a telegrafálás, az aczélrugós billentőnek rezgésszerű, gyors nyomkodása által, úgy, hogy a jobb kar idegei megtámadtatván, ebből az u.n. távírógörcs, sőt néha a jobb kar elbénulása is származik.¹⁸ Mindezek ellenére nyilván szép és felemelő foglalkozás lehetett a távírógép kezelés – magyar költőket is foglalkoztatott a vezetékes távírótechnika. Sajnos nem ismert, hogy Réz Gyula¹⁹ válogatott verseinek címe miért: *Telegráfoszlop*. Ismert azonban Juhász Gyula²⁰ 1921-ben írt, *Apámra gondolok*²¹ című szép verse: *Apámra gondolok, ki távirász volt, / És Morse és Hughes gépén zenélt, / Figyelte búsan a zengő világot / S fölfogta százézer üzenetét. // Finom és keskeny ujján, mint a szikrák / Szállt sóhaj, üdv, vágy, álom és panasz, / És lázák is cikáztak, mint a villám, / És tűnt a nyár, ős, a tél és tavasz. // És ő virrasztott sűrű éjszakákon / A gépek mellett, miknek lelke fáj, / És szálltak hírek tengeren, határon, / De ő, szegény, nem tudta, mire vár.*

A későbbi időkben a betűírógép korszerűsítésével megoldották, hogy a súlyt automatikus módon villamos erő húzza fel, s ennél fogva a tisztviselőnek a lábítót nem kellett használnia.²²

1873-tól kezdve Meidinger-féle elemeket,²³ elem csoportot alkalmaztak. Réz volt az elem pozitív sarka, horgany a negatív sarok, rajtuk a vezetékekkel, azon *sarokszorítóval*. A nagy üvegben volt a kis üveg és a tölcsér alakú üveg, benne rézgálic, parafa dugó üvegcsővel. A nagy üvegben lágy tiszta víz. Egy elem körülbelül 1 Volt feszültséget adott. *Helyi telepekre* négy egymás után kapcsolt Meidinger-elemet használtak. A *vezeték telepnek* azonban olyan feszültséggel kellett bírni, hogy úgy a vezetékek, mint a gépberendezések ellenállásait legyőzve, a jelfogót vagy közvetlenül az írógépet elegendő áramerősséggel működésbe tudja hozni. Egyes helyeken 60 elemből álló elemcsoport működtetése vált szükségessé. Az elemeket a géphez közel polcokra, állványokra helyezték el. Az elem pozitív sarka az adógéppel, a negatív sarok a földdel volt összeköttetésben.

¹⁸ Végh Lajos: A telegráfjáról, különös tekintettel Hughes betűnyomtató gépére. Budapest, 1889. 24. o.

¹⁹ Réz Gyula (1884-1958): latin-történelem szakos tanár.

²⁰ Juhász Gyula (1883-1937): magyar költő. A 20. század első felében Magyarország egyik legelismertebb költője.

²¹ Juhász Gyula: Összes költeménye. Budapest, 2006. 557. o.

²² Fotó: Telefónia Múzeum, Budapest.

²³ Fotó: Teletár Múzeum, Miskolc

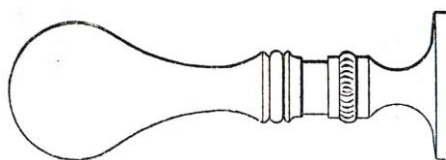
A távírda géptermekekben a villamos energiát 4.000 db Meidinger–telep szolgáltatta. Számuk később 10.000-re is emelkedett. A sok távíróvonal sok Meidinger–telepet kívánt, melyeknek rendben tartása, gondozása sok helyet foglalt el, és költséges volt. 1900-ban a magyarországi nagyobb állomásokat, mint például: Zágráb, Nagyvárad, Eszék, akkumulátor telepekkel látták el. Pesten a központi távírdában már dinamógéppel termelt áramot használtak. A világon először hazánkban, Pesten használtak dinamót a távírónál áramforrásként.

Az 1880-as években a táviratok kézbesítésére távirati űrlapot alkalmaztak, erre kézzel írták az érkező táviratot. A Verőce–Balassagyarmat és a Losonc–Balassagyarmat táviratváltás a 218. sz. vezetéken történt, tudjuk meg a távirati űrlapokról.²⁴ Az érkezett táviratot a szolgál, a zárnélküli távirattáskába tette, és a megadott címre kézbesítette.

Lapszám: 67 Vezeték száma: 218		TÁVIRAT. <i>Távirat</i>		A küldemény kiadott: év, hó, nap óra, perc nap, szaka					
Felvette: <i>[Signature]</i> Vezeték: hó és nap, óra, perc, napszaka 218 14/2 188		Táviratállomás: BALASSAGYARMAT Hivatalos megjegyzések:		Sürgős távirat: D Küldőnek fizetve: XP / Válasz fizetve: XP Nyitva készenléti: EO					
Feladási állomás	pénztári szám	osztály	szó	jegy	dijszó	hó és nap	óra	perc	napszaka
Verőce	4	1	45			14/2	9	15	M

Lapszám: 7 Vezeték száma: 219		TÁVIRAT. <i>Távirat</i>		A küldemény kiadott: év, hó, nap óra, perc nap, szaka					
Felvette: <i>[Signature]</i> Vezeték: hó és nap, óra, perc, napszaka 219 14/2 188		Táviratállomás: BALASSAGYARMAT Hivatalos megjegyzések:		Sürgős távirat: ..... (D) Küldőnek fizetve: ..... (XP) Válasz fizetve: ..... (XP) Sürgős válasz fizetve: (RPS) Nyitva készenléti: .. (EO)					
Feladási állomás	pénztári szám	osztály	szó	jegy	dijszó	hó és nap	óra	perc	napszaka
Verőce	4916	8	15			14/2	11	53	M

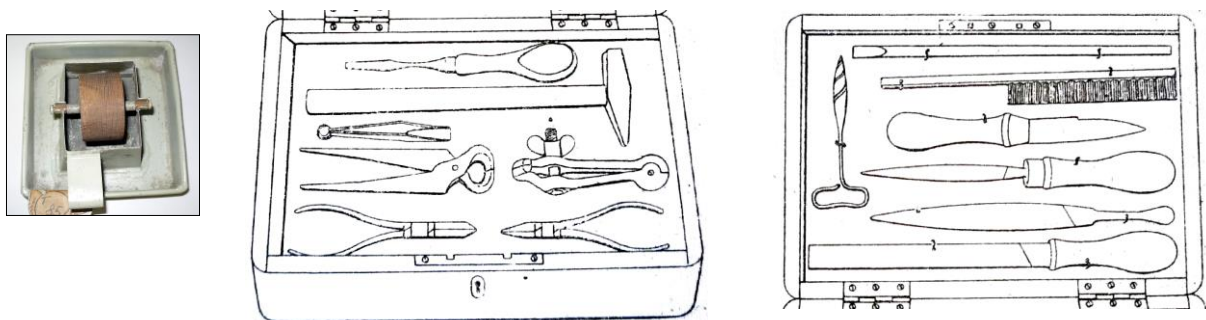
A távírda hivatalban használt pecsétnyomó felirata: *M. kir. Posta- és távirat-hivatal Balassagyarmat.* Körlapja homorú véset, közepén az ország címere, fölötté a magyar koronával. A távírda építési szolgálatban a *táviró építész M. kir. Távirat-építészeti osztály*, a *vonalfelügyelő* pedig *M. kir. Távirat-építészeti osztály* köriratú bélyegzőt használt.

Az anyagok minőségére vonatkozó szigorú rendelkezések voltak érvényesek: a papír legyen szívós, erős, ne legyen higroszkopikus, lukas, csomós, piszkos, legyen kellően sima, enyves, a távírda jelek rajta ne folyjanak egybe, legombolyítás alatt ne porozzanak, a tekercsek metszése legyen éles, párhuzamos, simított, rostmentes, átmérője 14 cm, belső üreg átmérője 35 mm. 1.000 db tekercs legalább 94 kg-ot nyomjon, egy tekercs papírszalag hossza 130 méternél rövidebb, a szalag 11 mm-nél keskenyebb ne legyen.

²⁴ Fotó: Postamúzeum, Hollókő.

Az alkalmazott papírszalagot enyvezték, nedvesíteni kellett, ehhez szalagnedvesítőt alkalmaztak, hogy a nyomtatott távirati űrlapra sorokban felragasztva kézbesíthető legyen.²⁵ Azokat a távírdákat, ahol legalább három Morse-írógép volt bekapcsolva, egy komplett, használható szerszámokkal felszerelt szerszámossal látták el.

Pesten a Dunaparton egy ferdén álló fehérré meszelt faoszlop képviselte a bevezetési oszlopot és egy szerény falitartó közvetítette a vezetékeket. [...] A Lloyd épületében levő távírda-állomás egyik nagyobb termében voltak a gépasztalok felállítva s itt volt 28 Morse-gépre kapcsolva a befutó 35 vezeték. A távírda gépteremben természetesen csupa idegenek, németek, csehek, morvák látták el a szolgálatot.²⁶

Az első vasszerkezetű, kandeláberszerű távíróoszlopot 1867 szeptemberében állította fel a pesti távírda inspektorátus. 1873-ban a távírda a Gránátos (később Zsibárus, majd Uri) utca sarkán lévő Főposta-épületben volt. Az 1880-as években a távíróvonalak már a Budapesti Távíró Hivatalból indultak ki. A Morse-gépek termében²⁷ 122 db Morse rendszerű gép került elhelyezésre, s csak Morse gépekkel álltak kapcsolatban.

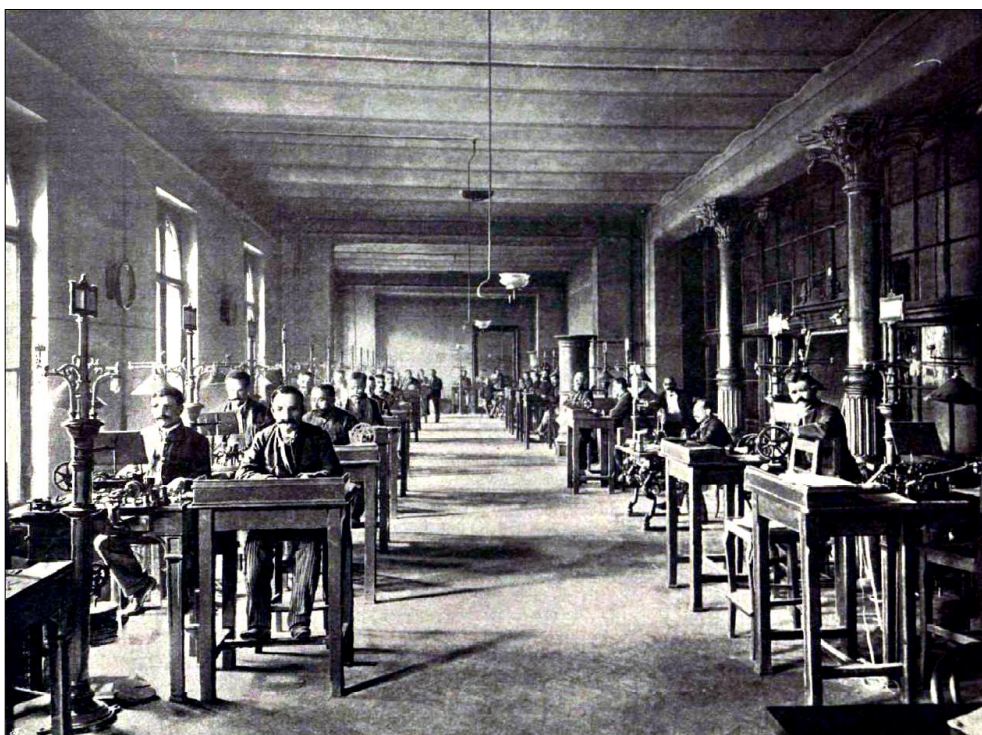
A Hughes-gépek termében²⁸ 40 db Hughes rendszerű gép volt, s csak Hughes gépekkel álltak. A két teremben közel 400 fő dolgozott. A budapesti távírdai vonal központnak két főcsoportja volt: északi és déli. Budapest és Bécs között 7 vezeték üzemelt, 2 vezetéken pedig duplex üzem működött, ami annyit jelentett, hogy egy időben oda–vissza lehetett táviratozni.

²⁵ Fotó: Teletár Múzeum, Miskolc.

²⁶ HSz 1946. október

²⁷ VU, 1897. 4. szám

²⁸ VU, 1897. 4. szám

Az 1900-as évek elején újabb bővítés történt. *E napokban adták át a forgalomnak az új táviró géptermet, mely a főposta épület harmadik emeletének párisi- és korona-herceg-utczai oldalát foglalja el. Az új gépterem teljes hossza 93 méter, szélessége 16 méter és magassága 10 méter; tetőszerkezete Zielinszky tanár tervei szerint vasbetonokból készült: belső berendezése úgy technikai, mint higiénikus szempontból páratlan. A táviratok felvételére és továbbítására 80 db Hughes (betűnyomó) gép és 120 Morse készülék szolgál, szükség esetén azonban többet is fel lehet szerelni [...] A terem kitűnően van szellőztetve; gőzfűtőberendezése nyáron a levegő hűtésére is használható. Világítása szintén ideális, 44 villamos ilylampa a nappalinál szebb és egyenletesebb, mondhatni tündéri világosságot terjeszt. [...] Az építést Ray Rezső műépítész s a technikai építését Paskay Bernát posta- és táviró mérnök vezette.*²⁹

Történt egy igen érdekes eset, amikor még nem magyarok dolgoztak a táviró gépteremben [...] az újonnan beszerzett Hughes-féle gépek egyike felmondta a szolgálatot. Klár (Takács János kolozsvári fizika-professzor táviró igazgató német jobb keze) szakvéleményt adott az új gépről, és megállapította, hogy használhatatlan. ... 1867. november 24.-én egyszer csak váratlan vendég jelent meg a magyar táviróban. Maga Hughes volt, aki tudni akarta, hogy mi az ő gépeinek hibája. Klar nagyszerű előadást tartott, s egyik hibát a másik után sorolta fel, Hughes azonban mindenre csak csöndesen mosolygott. Végre mikor Klar befejezte szakvéleményét, Hughes odavezette a használhatatlannak nyilvánított gép elé, s annak finom alkotó részei közül kiszedett pár darab ceruzahegyet, melyek a gép részei közé szorultak és megakasztották működésében. A következő percben már pompásan dolgozott a gép. [...] Hughes a következőleg nyilatkozott Klárnak: Nem az a baj, hogy a gépnek hibája van, mert ezen mindig lehet segíteni, de azon már nem lehet, ha az emberek hozzáértésébe és lelkiismeretességébe csúszik a hiba.³⁰

1889-ben Kiss József³¹ korszerűsítette a Morse típusú távirógépet, 1899-től Kiss-féle távirógép³² néven kezdték alkalmazni.

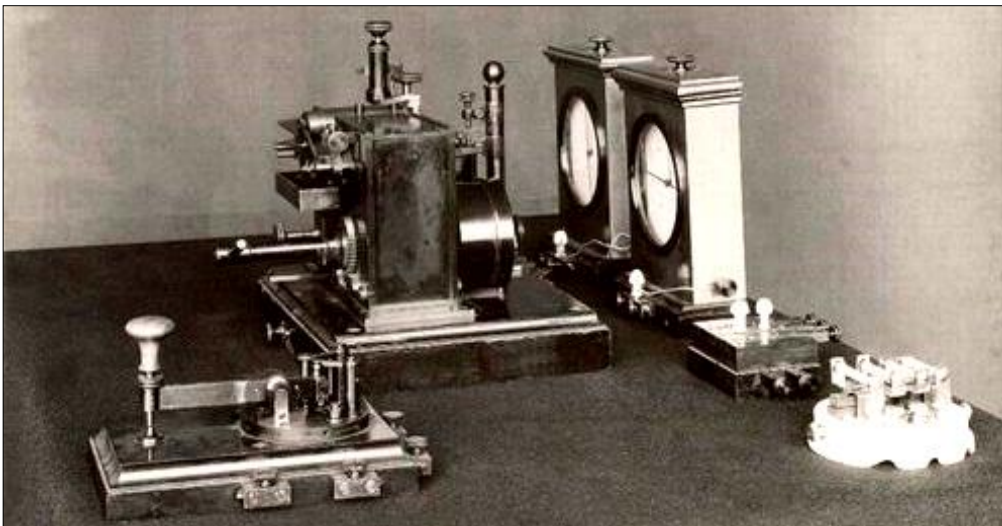
²⁹ HSz, 1907. november

³⁰ VU, 1907. 45. szám

³¹ Kiss József (1850–1909): posta- és táviró-főigazgató. 1872-ben lépett az állami távirószolgálatba. 1888-tól a posta- és táviróképző tanfolyam tanára, 1898-ban főigazgató. Jelentős újítása volt a német Siemens-távirógépből kifejlesztett (1889), nevét viselő Morse kékirógép.

1896-ban Hollós József³³ tovább korszerűsítette a Morse típusú távirógépet: megszüntette a helyi telepet. 1908-tól *Hollós-féle távirógép*³⁴ néven kezdték alkalmazni, lecserélve az állami hivatalok Morse típusú gépeit. 1957-ig működtek a magyar táviró hálózatban, így Palócföldön is.³⁵

1870-es évek végén különleges készülékekkel is kísérleteztek, ezt természetesen a korabeli újság is hírül adta: *Az autográfikus táviró. Egy oly készülék ez, melynek segítségével át lehet telegráfirozni egyik helyről a másikra nemcsak az egyes szavakat, hanem a leírt betűket és vonásokat is úgy, a mint azok eredetileg leírtak. Tehát egy névalírást minden ákombákómos mnupropriájával együtt, vagy egy rajzot egészen úgy, a hogy előttiünk fekszik. A közönséges telegraf tudvalevőleg csak pontokat s vonalakat csinál, s ezekből lehet összeállítani a közönséges beszéd egyes betűit és szavait; ezen új találmány azonban a betűnek alakját s nagyságát is képes visszaadni a leghívebben, úgy a hogy azok eredetileg leírtak. [...] Legnagyobb hibája ez idő szerint a lassúság, mert abhoz meglehetősen nagy idő szükségeseltetik, míg a telegraf tolla egészen végig ment a papíron, úgy hogy egyetlen vonást se hagyjon ki, mely arra írva vagy rajzolva van. Volta kép azonban csakis ez*

³² Fotó: Telefónia Múzeum, Budapest.

³³ Hollós József (1862–?): gépészmérnök. Oklevelét 1885-ben a budapesti műszaki egyetemen szerezte, majd ugyanott magántanárrá képesítették. Postamérnöki szolgálatát 1887-ben kezdte, 1890-ben a műszaki osztály vezetője. 1918-ban a posta vezérigazgatója. 1920-ban saját kérelmére nyugalmába vonult.

³⁴ Fotó: Telefónia Múzeum, Budapest.

³⁵ Postamúzeum, Hollókő, fali tabló

*veszji igénybe az időt, mert ugyanabban a pillanatban száz meg száz mérföldnyire is át lehet küldeni. Sőt sok példányban is át lehet küldeni, s ebben a találmánynak nem csekély érdeme fekszik.*³⁶

A kísérletezésben a magyar szakemberek sem maradtak le. A táviratozás mindenütt, így az országban is lassúnak tűnt, a magyarok is a gyorsítására törekedtek. Pollák Antal³⁷ 1895-ben szerkesztette meg és készítette el első jelentősebb találmányát, amelyet *teleautográfként* szabadalmaztatott. Ezzel a készülékkel képeket, kézírásokat lehetett gyorsan egyik állomásról a másikra továbbítani. Virág József³⁸ 1898-ban csatlakozott a munkához. Pollák inkább az elektrotechnikához értett, egy jól képzett mérnök aki jártas volt a gépszerkesztésben, nagy segítséget jelentett neki. Pollák Antal és Virág József egy gyorstávíró elkészítésén kezdett dolgozni. 1899 májusában, a Mérnök és Építész Egyletben bemutatták közös találmányukat, a gyorstávírókat amely 5.000 jelet továbbított percenként az ellenőrzött mérések szerint. Ez felülmúlta minden

eddigyi készülék sebességét, még évtizedekkel később is csak ennek a harmad, - negyed - sebességre voltak képesek táviratokat továbbítani. A gyorstávírókat Frankfurtban, Párizsban is megvizsgálták. 1904-ben bemutatták a londoni francia-belga kiállításon, ahol nagy sikert aratott. Franciaországi bemutatók következtek a Párizs–Lyon, Párizs–Toulouse, Párizs–Marseille, Párizs–Nizza vezetékes távíróvonalakon, amelyek hatására a kormány deklarálta, hogy bármely postahivatalban felszerelhető a Pollák–Virág-féle *gyorstelegráf*. A későbbiekben Rio de Janeiróban és New Yorkban volt látható a most már világszerte elismert, de munkába nem állított készülék. Pollák találmányát csodatalálmánynak találtam táviratozta a gyorstávírókat Marconi,³⁹ a drótnélküli távíró atyja. Mindezek ellenére a magyarországi hasznosítást elutasították. Az indok: [...] *a magyar igazgatás területén nincs 2 oly hivatal, melynek forgalma ily nagy teljesítőképességű berendezést még csak rövid ideig is munkával elláthatna.* Egyes elemzések szerint, ha ekkor csak két állomást szereltek volna fel a Pollák–Virág féle *gyorstelegráffal*, akkor sokkal könnyebben terjedhetett volna el az egész világon.⁴⁰

*A francziák látták be legelőször, mily nagy jövője van a gyakorlati életben a gyorstávíróknak, s társaságot alakítottak annak a világforgalomba való bevezetésére. Pollák Antal feltaláló hazánkfiát hívták meg műszaki igazgatónak. Így az erre leghivatottabb, a felfedező fogja bevezetni gyorstávíróját az életbe, az egész világ hírszolgálatába.*⁴¹

1899 óta a legforgalmasabb vonalakon az egy vezetéken egy időben ellenirányú táviratozásra berendezett Hughes kettősüzemet (duplex-üzemet) és az egy vonalon egyidejű táviratozást és telefonálást megengedő szimultán-üzemet kezdték alkalmazni. Ettől az időponttól már telefonon is továbbítottak táviratokat.

³⁶ VU, 1879. 3. szám

³⁷ Pollák Antal (1865–1943): feltaláló.

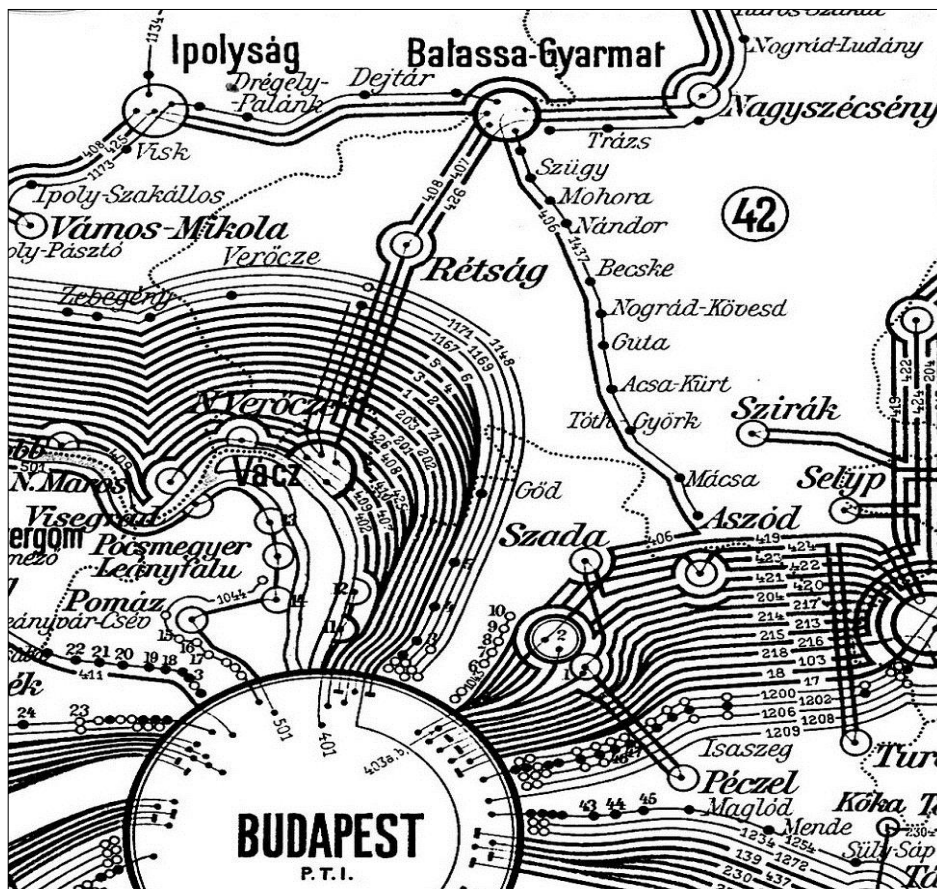
³⁸ Virág József (1870–1901): gépészmérnök, a Pollák–Virág-féle gyorstávíró társfeltalálója. A szabadalmi hivatal szervezésekor szabadalmi albíróvá, később bírónak nevezték ki. 1898-tól a Pollák Antal által felvetett betűíró gyorstávíró eszméjének gyakorlati megvalósításával foglalkozott.

³⁹ Marconi, Guglielmo (1874–1937): olasz fizikus és mérnök, a drótnélküli távíró feltalálója. 1909-ben megkapta a fizikai Nobel-díjat.

⁴⁰ Telefónia Múzeum, Budapest

⁴¹ HSz, 1906. július

Az 1900-as évek elején, amikor még nem épült meg a Duna–Ipolyvölgyi vasút Vác–Verőcze–Drégelypalánk között, öt távíróvonalon lehetett elérni Balassagyarmatot.

A távbeszélő megjelenése és a hálózat gyors növekedése még jó ideig nem vezetett a távíró elsoványodásához. Az 1890-es években is bővült a távíróvonalhálózat, de új légvezetékes vonalak inkább csak a nemzetközi forgalom lebonyolítására épültek. Ebben az időben egyes helyeken a tetemes mennyiségű távíró légvezetékek időjárás előrejelzését figyelték meg: [...] *a távíró-oszlopok erős zúgásukkal 30-48 órával előre megjósolják a közeledő vihart s rossz időt. Ha a drótok hangja igen éles füttyhöz hasonló, akkor erős vihar vagy nagy eső, esetleg hóesés következik. Valószínű, hogy a légköri feszültség van hatással a távíró-drótok feszültségére.*⁴²

A szélsőséges időjárás hatásának, rongálásának kitett földfeletti távíróvezetékek helyett hazánkban is távíró földkábelek tervezését, majd építését kezdték meg. 1904-ben épül meg az első igazi földalatti távíró kábel Budapest–Aszód–Hatvan között. Ez részben városunkat is érintő esemény volt, hiszen Aszód–Balassagyarmat között már ekkor megvolt a vasútvonal, mellette pedig a vasúti távíró oszlopsor, így rajta Aszódtól az állami távíróvezeték viszonylag kevés költséggel kiépíthető volt.

Városunkban a távíróvezetékek mellett megjelent a telefon. Kezdetben a törvényhatósági távbeszélő hálózat épült ki, ez zárt rendszerű telefonhálózat volt. 1905-ben nyílt lehetőség a távbeszélő hálózat kibővítésére és városi közhasznú telefonhálózattá, városi jellegűvé minősítésére. 1905. július 19-én a telefonhálózat létesítésére közigazgatási bejárást tartottak. A telefon vezetékeket kizárólag az épületek tetőzetén tervezték. Az épületen a távíró *traverzes tetőtartója* mellé egy *kétfascsöves tetőtartó* épült a telefon légvezetékek indítására egyidejűleg a telefonközpont elhelyezésével. A Szügyi, a Kossuth Lajos és a Fő utcai épületeken megépült az első telefonhálózat. A távíróvezetékek egyenlőre maradtak a gyalogjáró melletti távíróoszlopokon az *egyenes és meghajlított tartóvason, porcelán elszigetelőkön*.

⁴² HSz, 1901. január